

'กระบวนการยุติธรรมทางเลือก' ความคุ้มค่าที่ไม่ควรมองข้าม

กรุงเทพธุรกิจ
หน้าต่างความคิด
● เกียรติอนันต์ ล้วนแก้ว
คณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

กระบวนการยุติธรรม
เป็นเสาหลักสำคัญด้านหนึ่ง
ของสังคม 10 ปีที่ผ่านมา
กระบวนการยุติธรรมต้อง

รับภาระมากขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของระบบ โดยเฉพาะกระบวนการยุติธรรมทางอาญา จนบางครั้งเลยถูกตีความจากสังคมว่าเป็นการเข้าข้างคนบางกลุ่ม ส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นที่ประชาชนมีต่อกระบวนการยุติธรรมทั้งระบบ ทางหนึ่งที่ช่วยคลายแรงกดดันนี้ คือ การนำกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ในกรณีที่เหมาะสมแทนการปล่อยให้มีการดำเนินคดีตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก เพราะนอกจากจะช่วยหันเหคดีออกจากระบบแล้ว ยังช่วยลดต้นทุนในการดำเนินการได้อีกด้วย

ในทางเศรษฐศาสตร์นั้น ต้นทุนที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมแบ่งเป็นต้นทุนที่เกิดขึ้นกับภาครัฐและต้นทุนที่เกิดขึ้นกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดี ซึ่งมีทั้งต้นทุนทางตรง เช่น ค่าใช้จ่ายในคดี ค่าเดินทาง ค่าที่พัก และต้นทุนทางอ้อม เช่น ค่าเสียโอกาสจากการขาดงาน เป็นต้น ดังนั้น การประเมินความคุ้มค่าจึงต้องเอาต้นทุนเหล่านี้มาเปรียบเทียบกับกันว่า หากสามารถหันเหคดีออกไปได้ จะช่วยลดค่าใช้จ่ายลงแค่ไหน มีความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของมาตรการดีขึ้นกว่าเดิมหรือไม่ จากการศึกษาของผู้เขียนโดยทำการเปรียบเทียบมาตรการ 4 ด้าน มีข้อค้นพบสำคัญดังนี้

มาตรการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยการไกล่เกลี่ยในชั้นศาล จะช่วยลดต้นทุนในการดำเนินการลงได้ 25.4% และการ

ไกล่เกลี่ยโดยยุติธรรมชุมชนสามารถลดต้นทุนในการดำเนินการลงได้ 81.62% สำหรับด้านความสำเร็จของมาตรการ คดีที่มีการไกล่เกลี่ยสำเร็จในชั้นศาลคิดเป็น 50.13% ของคดีทั้งหมดที่มีการไกล่เกลี่ยในกรณีศึกษาของสำนักงานยุติธรรม จ.พิษณุโลก ข้อพิพาทที่เข้าร่วมการไกล่เกลี่ยและสำเร็จในชั้นยุติธรรมชุมชน 71.56% ซึ่งเพิ่มขึ้นถึงประมาณ 21%

มาตรการปล่อยตัวชั่วคราวโดยใช้การสงเคราะห์หลักประกันตัวแก่ผู้ต้องขังยากไร้ จะช่วยลดต้นทุนในการดำเนินการลงได้ โดยพบว่าการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกสามารถลดต้นทุนไปได้ถึง 44.28% ด้านความสำเร็จของมาตรการ จะประเมินได้จากร้อยละของผู้ที่วางหลักประกันด้วยตนเองแล้วหลบหนีเมื่อเทียบกับจำนวนผู้วางหลักประกันทั้งหมด เทียบกับร้อยละของผู้ที่ได้รับการสงเคราะห์หลักประกันแล้วหลบหนีเมื่อเทียบกับจำนวนผู้ที่ได้รับการสงเคราะห์หลักประกันทั้งหมด หากเปรียบเทียบอัตราการหลบหนีที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักและกระบวนการยุติธรรมทางเลือก จะเห็นได้ว่ามีอัตราที่ค่อนข้างต่ำและใกล้เคียงกัน โดยในกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักใน 1,000 คดีจะมีผู้หลบหนีประมาณ 5 คน ส่วนกระบวนการยุติธรรมทางเลือกใน 1,000 คดี จะมีผู้หลบหนี 4 คน จึงอาจกล่าวได้ว่าทั้ง 2 แนวทางมีผลใกล้เคียงกัน

มาตรการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดแทนการลงโทษจำคุก ช่วยลดต้นทุนในการดำเนินการลงได้ 17.8% สำหรับประสิทธิภาพของมาตรการบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดจะต้องพิจารณาจากอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ต้องหายาเสพติดที่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลัก กับอัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ที่ได้รับการบำบัดฟื้นฟู จากข้อมูลของกรมราชทัณฑ์ ณ วันที่ 1 เม.ย. 2559 แสดงให้เห็นว่าอัตราการกระทำผิด

ซ้ำในคดียาเสพติดที่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักคิดเป็น 27.34% ข้อมูลจากกรมคุมประพฤติแสดงให้เห็นว่า อัตราการกระทำผิดซ้ำของผู้ที่ผ่านมาตรการบำบัดฟื้นฟูยาเสพติดคิดเป็น 14.37% ของผู้เข้าร่วมทั้งหมด ซึ่งน้อยกว่าประมาณ 13%

มาตรการการบังคับโทษโดยการใช้บ้านกึ่งวิถีแทนการจำคุกในเรือนจำ จะช่วยลดต้นทุนในการดำเนินการลงได้ ซึ่งพบว่าการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกสามารถลดต้นทุนไปได้ถึง 18.6% หากเป็นกรณีของคดียาเสพติดประสิทธิภาพของมาตรการดังกล่าวจะต้องพิจารณาจากอัตราการกระทำผิดซ้ำของเยาวชนผู้ต้องหายาเสพติดที่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักกับอัตราการกระทำผิดซ้ำของเยาวชนที่ใช้บริการบ้านกึ่งวิถี แม้ว่าจะมีข้อมูลของกรมราชทัณฑ์ ณ วันที่ 1 เม.ย. 2559 แสดงให้เห็นว่าอัตราการกระทำผิดซ้ำในคดียาเสพติดที่ผ่านกระบวนการยุติธรรมทางอาญากระแสหลักคิดเป็น 27.34% แต่ไม่มีข้อมูลของบ้านกึ่งวิถีที่จะนำมาเปรียบเทียบว่ามีอัตราการกระทำผิดซ้ำเท่าใด จึงไม่สามารถสรุปได้ว่ามาตรการใดมีความสำเร็จมากกว่ากัน

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นโดยภาพรวมแล้วการนำเอากระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้ จะช่วยลดต้นทุนของการดำเนินการของภาครัฐและต้นทุนที่ประชาชนต้องแบกรับลงอย่างเห็นได้ชัด มาตรการเหล่านี้ให้ผลสำเร็จที่ใกล้เคียงหรือดีกว่าการนำคดีเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก จึงอาจกล่าวได้ว่ากระบวนการยุติธรรมทางเลือกเป็นความคุ้มค่าที่ไม่ควรมองข้าม หากนำมาปรับใช้อย่างเหมาะสมย่อมช่วยให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้อย่างทั่วถึงทันเวลา และช่วยให้ความเชื่อมั่นของประชาชนที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมเพิ่มขึ้นอีกด้วย